

IVAR LEIMUS¹

Mäetaguse, Estland, ett depåfynd från tidigt 1000-tal

Fig. 1. Resterna av lerkrukan som fyndet förvarats i.

Totalt var det 262 mynt i depositionen: 10 islamska, 91 tyska, 1 böhmiskt, 1 troligtvis polskt, 120 anglosaxiska, 5 irländska och 24 skandinaviska. Utöver mynten innehöll fyndet tre opräglade myntämnen och en fjärdedel av en rund silverplåt.

Ett mindre vikingatida depåfynd upptäcktes hösten 2013 vid metalldetektering i byn Mäetaguse (Ida-Virumaa län i Estland). Fyndet gjordes vid Koltsina, en gammal krogbyggnad från 1800-talet. Mynten var begravda i en grov handgjord lerkruka (figur 1), vars bottendel med mer än

hundra mynt kunde grävas ut som en monolit. Fyndet togs till laboratoriet vid Archaeological Research Collection of Tallinn University där det kunde analyseras och extraheras skikt för skikt för att fastställa de möjliga stegen vid bildandet av depån.

¹ Bearbetning till svenska av Bo Gunnarsson som även, i samråd med Ivar Leimus, författat avsnittet om de skandinaviska imitationerna i fyndet.

Förteckning över mynten i fyndet

Islamiska mynt

	Dynasti	Härskare	Myntort	År AH=AD	Vikt, anmärkning
1	Abbasids	al-Muqtadir	Madinat as-Salam	908-932	2,69 frg.
2	Samanids	Isma'il ibn Ahmad	Samarqand	286=899/900	2,60 perforerad
3	Samanids	Nasr ibn Ahmad	aš-Šaš	319=931/2	4,02
4	Samanids	Nuh ibn Mansur	Samarqand	366=976/7	3,66
5	Samanids	Abd-ul Malik ibn Nuh	Myntort?	954-961	2,21 frg.
6	Samanids	Härskare?	Myntort?	xxx	1,52 frg. ½
7	Hamdanids	Nasir ad-daula & Saif ad-daula	Myntort?	945-967	1,22 frg. ½
8	Buyids?	Baha ad-daula	Myntort?	988-1012	2,05 frg.
9	Qarakhanids	Nasr ibn 'Ali & Ahmad ibn 'Ali	Uzkand	993-1012	2,15 frg.
10	Dynasti?	Härskare?	Myntort?	xxx	0,70 blankslitna frg.

Tyskland

	Myntort	Myntherre	År	Referens	Vikt, anmärkning
11	Verdun	B. Haimo	990-1024	Dbg. ² 96, 96a; CNG ³ 3.8	1,23
12	Toul	Kg. Heinrich II	1002-14	Dbg. 1737; CNG 8.5.4	0,85
13	Trier	Kg. Heinrich II	1002-14	Dbg. 462; Weiller 1988 ⁴ , 45	1,12
14-15	Andernach?	Otto III	983-1002	Häv. 44, var.	1,44 1,27
16	Namur	Kg. Otto III	983-96	Dbg. 1159 var.; Ilisch 2014 ⁵ , 31.1	1,17
17	Huy	Otto III	983-1002	Dbg. 223 var.; Ilisch 2014, 33.7.3	1,25
18	Maastricht	Kg. Heinrich II	1002-14	Dbg. 1178; Ilisch 2014, 39.4	1,18

² Hermann Dannenberg, Die deutschen Münzen der sächsischen und fränkischen Kaiserzeit, Bd. 1-4, Tafeln. Berlin 1876-1905.

³ Bernd Kluge, Conspectus Numorum Germaniae Medii Ævi. Kommentierter Typenkatalog der deutschen Münzen des Mittelalters – von den Anfängen bis zur Ausbildung der regionalen Pfennigmünze, von 880 bis um 1140. – Geldgeschichtliche Nachrichten 192-4 (1999), 197-200 (2000), 204 (2001).

⁴ Raymond Weiller, Die Münzen von Trier 1.1. Publikationen der Gesellschaft für Rheinische Geschichteskunde 30. Düsseldorf 1988.

⁵ Peter Ilisch, Die Münzprägung im Herzogtum Niederlothringen II: Die Münzprägung im südwestlichen Niederlothringen und in Flandern im 10. und 11. Jahrhundert. – Jaarboek voor Munt- en Penningkunde 100 Special (2014).

19	Köln	Kg. Otto I	936-62	Häv. 29 ⁶	1,51
20-24	Köln	Otto III	983-1002	Häv. 34; Ilisch 1990 ⁷	1,67 1,52 1,34
					1,31 1,28
25-28	Kölnimitation	Otto I-III	936-1002	Vrd. Häv. 29, 41; Ilisch 1990	1,37 1,21 1,16
29	Kölnimitation	Otto III	983-1002	Häv. 36 var.	2,52
30	Kölnimitation	Otto III	983-1002	Häv. 850? Ilisch 1990	1,38
31	Kölnimitation	Otto III	983-1002		1,32
32	Tiel	Ks. Heinrich II	1014-24	Hatz 1968 ⁸ , D15; Ilisch 2000 ⁹ , 3.3	1,30
33	Emden?	Anonym	990-1000	Dbg. 1309; Kilger 2000 ¹⁰ , 2.1.1. grupp A	0,78
34	Jever? Kölnimitation	Otto III	983-1002	Häv. 118; Kilger 2000, 2.2.1A	1,02
35	Dortmund	Ks. Otto III	996-1002	Dbg. 744; Berghaus 1978 ¹¹ , 7	1,68
36-38	Dortmund	Kg. Heinrich II	1002-14	Dbg. 749; Berghaus 1978, 16	1,38 1,34 1,18
39-44	Soest	Otto III	983-1002	Häv. 73/849-850; Ilisch 1990	1,35 1,29 1,28
					1,27 1,23 1,22
45	Lüneburg?	Hg. Bernhard I	973-1011	Dbg. 587?; Kilger 2000, 3.3.3.Lün?B	1,36
46	Lüneburg?	Hg. Bernhard I	973-1011	Dbg. 587 or 589; Kilger 2000, 3.2.3	0,87
47	Goslar et al.	Otto III och Adelheid	985-1010	Hatz 1961 ¹² , III6c	1,66
48	Goslar et al.	Otto III och Adelheid	985-1010	Hatz 1961, III6-8	1,47

⁶ Walter Hävernick, Die Münzen von Köln. Die Münzen und Medaillen von Köln 1. Köln 1935.

⁷ Peter Ilisch, Zur datierung der in nordischen Funden vorkommenden ottonischen Münzen von Köln. – Nordisk Numismatisk Årsskrift 1983/84 (1990), 123–144.

⁸ Gert Hatz, Tieler Denare des 11. Jahrhunderts in den schwedischen Funden. – Commentationes de nummis saeculorum IX–XI in Suecia repertis 2. Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens Handlingar. Antikvariska serien 19. Stockholm 1968, 97–190.

⁹ Peter Ilisch, Die Münzprägung im Herzogtum Niedrlothringen I: Die Münzprägung in den Räumen Utrecht und Friesland im 10. und 11. Jahrhundert. – Jaarboek voor Munt- en Penningkunde 84-85, 1997/8 (2000).

¹⁰ Christoph Kilger, Pfennigmärkte und Währungslandschaften. Monetarisierungen im sächsische-slawischen Grenzland ca. 965–1120. Commentationes de nummis saeculorum IX–XI in Suecia repertis, Nova series 15. Stockholm 2000.

¹¹ Peter Berghaus, Die Münzen von Dortmund. Dortmunder Münzgeschichte 1. Dortmund 1978.

¹² Vera Hatz, Zur Frage der Otto-Adelheide-Pfennige. Versuch einer Systematisierung auf Grund des schwedischen Fundmaterials. – Commentationes de nummis saeculorum IX–XI in Suecia repertis 1. Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens Handlingar. Antikvariska serien 9. Stockholm 1961, 107–151.

49	Goslar et al.	Otto III och Adelheid	985-1010	Hatz 1961, III6?	1,34
50	Goslar et al.	Otto III och Adelheid	985-1000	Hatz 1961, III11	1,80
51	Goslar et al.	Otto III och Adelheid	995-1005	Hatz 1961, IV1a	1,52
52	Goslar et al.	Otto III och Adelheid	995-1030	Hatz 1961, IV5g	1,42
53-55	Goslar et al.	Otto III och Adelheid	995-1030	Hatz 1961, IV5	1,52 1,48 1,22
56	Goslar et al.	Otto III och Adelheid	1010-1030	Hatz 1961, IV6a	1,38
57	Goslar et al.	Otto III och Adelheid	1010-1030	Hatz 1961, IV6b	1,43
58	Goslar et al.	Otto III och Adelheid	995-1030	Hatz 1961, IV6	1,22
59-63	Goslar et al.	Otto III och Adelheid	995-1030	Hatz 1961, IV5-6	1,49 1,18 1,17 1,14 1,08
64	Goslar et al.	Otto III och Adelheid	995-1030	Hatz 1961, IV 7k	1,43
65	Goslar et al.	Otto III och Adelheid	995-1015	Hatz 1961, IV10x	1,07
66-67	Goslar et al.	Otto III och Adelheid	995-1015	Hatz 1961, IV10	1,69 1,42
68	Goslar et al.	Otto III och Adelheid	995-1005	Hatz 1961, IV12	1,65
69	Goslar et al.	Otto III och Adelheid		Hatz 1961, IV21?	1,35
70-72	Goslar et al.	Otto III och Adelheid	985-1030	Hatz 1961, IV	1,53 1,44 1,32
73	Imitation	Otto III och Adelheid	985-1030	Hatz 1961 -	1,75
74-79	Magdeburg	Anonym	1004-1023	Dbg. 1330; Kilger 2000, MgHP1; Mehl 2011 ¹³ , 30	1,39 1,38 1,30 1,25 1,21 1,03
80	Halle-Giebichenstein?	Anonym		Dbg. 1803; Kilger 2000, 1.4.KN4	1,37
81	Erfurt	Anonym (Heinrich II)	1002-24	Stoess 1989 ¹⁴ , Fig. 3	1,33

¹³ Manfred Mehl, Münz- und Geldgeschichte des Erzbistums Magdeburg im Mittelalter, Bd. 1-2. Hamburg 2011.

¹⁴ Christian Stoess, Die frühesten Erfurter Münzen. – Festschrift für Peter Berghaus zum 70. Geburtstag. Münster 1989, 1-10.

82	Mainz	Ks. Otto I	962-73	Dbg. 777; Stoess 1990 ¹⁵ , Abb. 8	1,53
83	Mainz	Otto II-III	973-1002	Dbg. 778/779	1,09
84	Mainz	Otto II-III	973-1002	Stoess 1990, group I	1,55
85-87	Mainz	Archb. Willigis & Heinrich II	1002-11	Dbg. 802	1,55 1,44 1,30
88	Mainz	Kg. Heinrich II	1002-14	Dbg. 788	1,56
89	Mainz	Kg. Heinrich II	1002-14	Dbg. 788	1,31
90-92	Worms	Otto II-III	973-1002	Dbg. 844	1,13 1,06 0,90
93	Strassburg	Kg. Heinrich II	1002-14	Dbg. 918	1,27
94	Regensburg	Hg. Heinrich I	948-55	Hahn 1976 ¹⁶ , 10j2	1,69
95	Regensburg	Hg. Heinrich IV	995-1002	Hahn 1976, 25e3	1,42
96	Regensburg	Kg. Heinrich II, 1. periood	1002-09	Hahn 1976, 27d2	1,32
97-98	Regensburg	Kg. Heinrich II, 1. period	1002-09	Hahn 1976, 27j	1,63 1,03 frg.
99	Nabburg	Kg. Heinrich II, 1. period	1002-09	Hahn 1976, 74a1	1,36
100	Nabburg	Kg. Heinrich II, 1. period	1002-09	Hahn 1976, 74a2	0,83 2 frg.
101	Salzburg	B. Hartwig, 1. period	1009-18	Hahn 1976, 98	1,04 frg.

Böhmen

102	Prag	Boleslav II	967-99	Cach 1970 ¹⁷ , 120	0,91 perforerad
-----	------	-------------	--------	-------------------------------	-----------------

Polen?

103*	Myntort?	Myntherre?	Barbarisk imitation av en Anglosaxisk penny	2,17
------	----------	------------	--	------

England

	Regent	Typ	Myntort	Myntmäs-tare	Referens	Vikt, Anm.
104*	Æthelred II	First Hand	York	Thorstan		1,50 perforerad
105	Æthelred II	Second Hand	London	Myntmäs-tare?		0,52 frg.

¹⁵ Christian Stoess, Mainzer (?) Prägungen deer Ottonenzeit (?). Eine Untersuchung zu der Gruppe Dbg. 778/779. – Sigtuna Papers. Proceedings of the Sigtuna symposium on Viking-age coinage 1-4 June 1989, ed. by K. Jonsson & B. Malmer. Commentationes de nummis saeculorum IX-XI in Suecia repertis. Nova series 6. Stockholm 1990, 311-316.

¹⁶ Wolfgang Hahn, Moneta Radasponensis. Bayerns Münzprägung im 9., 10. und 11. Jahrhundert. Braunschweig 1976.

¹⁷ František Cach, Nejstarší české mince 1. Praha 1970.

106	Æthelred II	Second Hand	Winchester	Beorhnoth	1,39
107-	Æthelred II	Crux	Canterbury	Eadwold	1,67 perforerad 1,49
108					
109	Æthelred II	Crux	Canterbury	Leofstan	1,36
110	Æthelred II	Crux	Hertford	Edwi	1,41 perforerad
111	Æthelred II	Crux	Ilchester	Leofsige	1,36
112	Æthelred II	Crux	London	Theorsige	1,50
113	Æthelred II	Crux	Northampton	Leofsige	1,38 perforerad
114	Æthelred II	Crux	Southwark	Tuneman	1,50
115	Æthelred II	Crux	Wareham	Ælfgar	1,44
116	Æthelred II	Crux	Wilton	Sæwine	1,69
117*	Æthelred II	Small Crux	London	Eadmund	1,55
118*	Æthelred II	Intermediate Small Cross/ Transitional Crux	Hereford	Byrhstan	1,04 frg.
119*	Æthelred II	Last Small Cross	Leicester	Æthelwig	1,74
120	Æthelred II	Long Cross	Bath	Wynstan	1,81
121	Æthelred II	Long Cross	Canterbury	Godwine	1,23
122	Æthelred II	Long Cross	Chester	Oscytel	1,76
123	Æthelred II	Long Cross	Chichester	Cynna	1,43
124-	Æthelred II	Long Cross	Exeter	Dunstan	1,73 1,44
125					
126	Æthelred II	Long Cross	Exeter	God	1,66
127	Æthelred II	Long Cross	Exeter	Wulfsige	1,37
128-	Æthelred II	Long Cross	Exeter	Wynsige	1,57 1,46
130					1,29
131	Æthelred II	Long Cross	Huntingdon	Ælfric	1,45
132	Æthelred II	Long Cross	Hereford	Byrhstan	1,54
133	Æthelred II	Long Cross	Ilchester	God	1,78
134	Æthelred II	Long Cross	Leicester	Wulfget	1,68
135	Æthelred II	Long Cross	Lewes	Merewine	1,69
136	Æthelred II	Long Cross	Lewes	Myntmästare?	0,67 klippt halvpenny
137	Æthelred II	Long Cross	Lincoln	Ælfsig	1,65
138	Æthelred II	Long Cross	Lincoln	Ethelnoth	1,71
139	Æthelred II	Long Cross	Lincoln	Edsige	1,43
140	Æthelred II	Long Cross	Lincoln	Osfram	1,71
141	Æthelred II	Long Cross	Lincoln	Osmund	1,43

142	Æthelred II	Long Cross	London	Æthelwerd	1,44
143	Æthelred II	Long Cross	London	Eadmund	1,66 1,54
144	Æthelred II	Long Cross	London	Eadwine	1,54
145	Æthelred II	Long Cross	London	Godman	1,40 punkt i fjärde kvadranten
146	Æthelred II	Long Cross	London	Godwine	1,55
147	Æthelred II	Long Cross	London	Leofnoth	1,65
148	Æthelred II	Long Cross	London	Leofryd	1,27
149	Æthelred II	Long Cross	London	Leofstan	1,64
150	Æthelred II	Long Cross	London	Swetinc	1,31 punkter i första kvadranten
151	Æthelred II	Long Cross	Maldon	Leofget	1,82
152	Æthelred II	Long Cross	Norwich	Ælfric	1,75
153	Æthelred II	Long Cross	Southampton	Spileman	1,55
154	Æthelred II	Long Cross	Warwick	Æthelstan	1,55
155	Æthelred II	Long Cross	Watchet	Hunewine	1,76
156	Æthelred II	Long Cross	Wilton	Sæwine	1,63
157	Æthelred II	Long Cross	Winchester	Wulfnoth	1,71
158	Æthelred II	Long Cross	York	Steorcer	1,56
159	Æthelred II	Long Cross	York	Sumerlida	1,69
160	Æthelred II	Long Cross	Myntort?	Ælfsta[n]	0,68 frg.
161	Æthelred II	Helmet	Exeter	Wulfstan	1,43
162	Æthelred II	Helmet	Huntingdon	Sæwine	1,36
163	Æthelred II	Helmet	Lewes	Merewine	1,15
164	Æthelred II	Helmet	Lincoln	Wulfwine	1,57
165	Æthelred II	Helmet	London	Æthelmær	1,37
166	Æthelred II	Helmet	London	Eadmund	1,23 cirkel i andra kvadranten
167	Æthelred II	Helmet	London	Frythi	1,42
168	Æthelred II	Helmet	London	Lyofred	1,22
169	Æthelred II	Helmet	London	Toca	1,24
170	Æthelred II	Helmet	Thetford	Athelwold	1,18 perforerad
171	Æthelred II	Helmet	Winchester	Alfgod?	1,45
172	Æthelred II	Helmet	Winchester	Wulfnoth	1,20
173	Æthelred II	Helmet	Winchester?	[C]ynna	0,57 frg.

174	Æthelred II	Helmet	York	Arnthur	1,38
175	Æthelred II	Helmet	York	Cetel	1,39
176	Æthelred II	Helmet	York	Thorstan	1,32
177	Æthelred II	Last Small Cross	Canterbury	Edwold	1,30
178	Æthelred II	Last Small Cross	Canterbury	Godman	1,49
179	Æthelred II	Last Small Cross	Canterbury	Leofstan	1,19 höger-vänt porträtt
180	Æthelred II	Last Small Cross	Canterbury	Ulf	1,45
181	Æthelred II	Last Small Cross	Chester	Elfztan	1,04
182*	Æthelred II	Last Small Cross	Cissbury	Godiwne	Dolley & Elmore Jones 1955 ¹⁸ , nr. 3
183	Æthelred II	Last Small Cross	Huntingdon	Ælfnoth	1,45
184-	Æthelred II	Last Small Cross	Lincoln	Æthelnoth	1,22
185					1,03
186	Æthelred II	Last Small Cross	Lincoln	Boge	1,13
187	Æthelred II	Last Small Cross	Lincoln	Osfram	1,36 ring bakom nacken
188	Æthelred II	Last Small Cross	Lincoln	Osfram	0,92
189	Æthelred II	Last Small Cross	Lincoln	Othbern	1,19
190	Æthelred II	Last Small Cross	Lincoln	Othbern	1,12
191	Æthelred II	Last Small Cross	Lincoln	Ulfcel	1,21 rev. 3 punkter
192	Æthelred II	Last Small Cross	Lincoln	Wulnoth	1,13
193	Æthelred II	Last Small Cross	Lincoln?	[Sume] rletha	0,80 klippt halvpenny
194	Æthelred II	Last Small Cross	London	Byrhtwold	1,27
195	Æthelred II	Last Small Cross	London	Eadwerd	1,26
196	Æthelred II	Last Small Cross	London	Eardnod	0,93
197	Æthelred II	Last Small Cross	London	Eardnoth	1,08
198	Æthelred II	Last Small Cross	London	Edsige	1,17
199	Æthelred II	Last Small Cross	London	Goda	1,00
200	Æthelred II	Last Small Cross	London	Goderæ	1,25
201	Æthelred II	Last Small Cross	London	Godman	1,70
202-	Æthelred II	Last Small Cross	London	Godwine	1,19
203					1,17
204	Æthelred II	Last Small Cross	London	Grim	1,10

¹⁸ R. H. M. Dolley & F. Elmore Jones. The mints „ÆT GOTHABYRIG“ and „ÆT SITH(M)ESTEBYRIG“. – British Numismatic Journal 28 (1955), 270-282.

205	Æthelred II	Last Small Cross	London	Leofwine	1,30 cirklar på båda sidor om korset
206	Æthelred II	Last Small Cross	London	Swetinc	1,27
207	Æthelred II	Last Small Cross	London	Winsi	1,20
208	Æthelred II	Last Small Cross	Norwich	Hwateman	1,00
209	Æthelred II	Last Small Cross	Norwich	Leofwine	1,27
210	Æthelred II	Last Small Cross	Shrewsbury	Brungar	1,78
211	Æthelred II	Last Small Cross	Shrewsbury	Wulmær	1,58
212	Æthelred II	Last Small Cross	Stamford	Brunstan	1,00
213*	Æthelred II	Last Small Cross	Stamford	Godelof	1,07 ω bred- vid korset
214	Æthelred II	Last Small Cross	Stamford	Godric	1,06
215	Æthelred II	Last Small Cross	Stamford	Liofwine	0,94
216	Æthelred II	Last Small Cross	Winchester	Cynna	1,32
217-	Æthelred II	Last Small Cross	Winchester	Siboda	1,17 1,15
218					
219	Æthelred II	Last Small Cross	Winchester	Spileman	1,28
220	Æthelred II	Last Small Cross	York	Elfstan	1,62
221	Æthelred II	Last Small Cross	York	Stircol	1,38
222-	Æthelred II	Last Small Cross	York	Thorstan	1,40 1,21
223					

Irland

224*	'Æthelred II'	Helmet	'Lincoln'	'Godwine'	Cf. Dolley 1981 ¹⁹	0,95
225*	Sihtric	Long Cross	'London'	'Æilrine'	SCBI 8 ²⁰ , 26	1,35
226*	Sihtric	Long Cross			SCBI 8 -; Malmer 1997 ²¹ -	1,08 rev. barb., Skan- dinavisk?
227*	Thymn	Long Cross	Dublin	'Odiulf'	Dolley 1958- 59 ²² , nr. 20	1,27

¹⁹ Michael Dolley, Imitation and Imitation of Imitation: Some Problems Posed by the non-English Helmet Pennies with the Name of Æthelræd II. – Studies in Northern Coinages of the Eleventh Century, ed. by C. J. Becker. København 1981, 89-111.

²⁰ R. H. M. Dolley, The Hiberno-Norse Coins in the Britisch Museum. Sylloge of Coins of the British Isles (8). London 1966.

²¹ Brita Malmer, The Anglo-Scandinavian Coinage c. 995-1020. Commentationes de nummis saeculorum IX-XI in Suecia repertis, Nova series 9. Stockholm-London 1997.

²² R. H. M. Dolley, The myth of a coinage of the ostmen of Dublin in the name of Tymme Sjællandsfar. – British Numismatic Journal 29 (1958), 275-289.

228*	Sihtric	Last Small Cross	Dublin	'Ælfeln'	Jfr. SCBI 8, 50	1,02
------	---------	------------------	--------	----------	--------------------	------

Skandinavien

229*	'Æthelred II'	'Long Cross'	'Lincoln'	'Wulfric'	Malmer 1997 -; Mos- sop 1970 ²³ -	1,67
230*	'Æthelred II'	'Long Cross'			Malmer 1997, 221/1278	2,25
231*-	'Æthelred II'	'Long Cross'			Malmer 1997	1,81 1,75
232*					223/1305	
233*	'Æthelred II'	'Long Cross'			Malmer 1989 ²⁴ , 238/669	3,11 fyr- kantsplans
234*	'Æthelred II'	'Long Cross'			Malmer 1997, 253/-	1,69
235*	'Æthelred II'	'Long Cross'			Malmer 1997, 306/1545	1,89
236*	'Æthelred II'	'Long Cross'			Malmer 1997, 349/-	1,61
237*	'Æthelred II'	'Long Cross'			Malmer 1997, 351/ Malmer 1989, 672	0,75 frg.
238*	'Æthelred II'	'Long Cross'			Malmer 1997, 410/1279	1,73
239*	'Æthelred II'	'Long Cross'			Malmer 1997, 428/1507	1,96
240*	'Æthelred II'	'Long Cross'			Rev. Malmer 1989, 609	1,88
241*	'Æthelred II'	'Long Cross'			Malmer 1989, 266/631	1,78
242*	'Æthelred II'	'Long Cross'			Malmer 1989, 252/631	1,50

²³ H. R. Mossop, The Lincoln Mint c. 890-1279. Newcastle upon Tyne 1970.²⁴ Brita Malmer, The Sigtuna Coinage c. 995-1005. – Commentationes de nummis saeculorum IX-XI in Suecia repertis. Nova series 4. Stockholm 1989.

243*	'Æthelred II'	'Long Cross'	Malmer 1989, 276/724	2,44
244*	'Æthelred II'	'Long Cross'	Malmer 1989, 256/620	2,30 fyr- kantsplans
245*	'Æthelred II'	'Long Cross'	Leighton & Woods 2014 ²⁵	1,23
246*	'Æthelred II'	'Helmet'	Malmer 1997, 4.312/670	1,83 fyr- kantsplans
247*	'Æthelred II'	'Helmet'	Malmer 1997, 508/1237	1,40
248*	'Æthelred II'	'Long Cross' / 'Last Small Cross'	Malmer 1997, 127/1824	1,60
249*	'Æthelred II'	'Long Cross' / 'Last Small Cross'	Malmer 1997, 189/1828	1,41 perfor- erad
250*	'Æthelred II'	'Last Small Cross'	'Elfwig'	Malmer 1997 -
251*	'Æthelred II'	'Last Small Cross'		Malmer 1997, 604/1810
252*	'Æthelred II'	'Last Small Cross'		Malmer 1997, -/1747
				1,51

Fig. 2. Det yngsta myntet i fyndet slaget i Tiel för kejsaren Heinrich II.

Det yngsta myntet i fyndet har slagits i Tiel under kejsaren Heinrich II (1014-24) vilket ger t.p.q. -1014 (figur 2). Eftersom det är det enda myntet med en så sen datering så bedöms fyndet ha lagts ner mycket snart efter kejsarens tillträde, d.v.s.

runt mitten av 1010-talet. Detta var en nyckelperiod i den estniska monetära historien. Å ena sidan fortsatte de islamiska mynten fortfarande att tränga in i södra Estland, även om de snabbt minskade i antal.²⁶ I fynden från Vaabina (tpq 1010/11) och Võõpsu (tpq 1013/4) utgör de islamska mynten 55 respektive 67 % av det totala antalet mynt (och betydligt mer viktigt), och i fyndet från Immaküla är andelen dirhamer 47 %. Den yngsta dirham som hittats i Estland är dock från 404 AH = 1013/4 AD.²⁷

²⁵ J. Leighton & A. Woods, *Insular Imitations of Æthelred II's Long Cross Coinage. Early Medieval Monetary History: Studies in Memory of Mark Blackburn*, ed. by M. Allen, R. Naismith & E. Screen. Farnham 2014, 515-544.

²⁶ Ivar Leimus, *Die letzte Welle des orientalischen Münzsilbers im Norden. – Magister Monetae. Studies in Honour of Jørgen Steen Jensen* (ed. M. Andersen, H. W. Horsnaes & J. Chr. Moesgaard). Publications of the National Museum. Studies in Archaeology and History 13. Copenhagen 2007, 111–126.

²⁷ Ivar Leimus, *Sylloge of Islamic coins 710/1-1013/4 AD: Estonian public collections*. Eesti ajaloomuuseum, Thesaurus historiae II. Tallinn 2007, no. 897

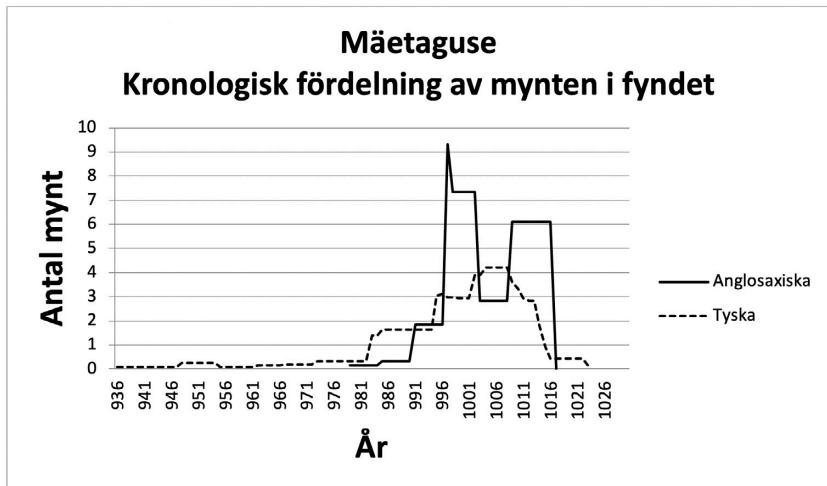

Fig. 3. Schematisk bild över den kronologiska fördelningen av mynten

Samtidigt ändrades sammansättningen av mynt i fynden från västra och norra Estland. Andelen islamiska mynt minskar och omfattar i fynden från Paljassaar (tpq 1010/11) 8 %, i Kunda (Kaliküla) (tpq 1018) 18,5 % och i Väike-Röude (tpq 1018) endast 1 %.²⁸ Även depån i Alansi (tpq 1018) består till övervägande del av västerländska mynt (84 % mot 7 %).²⁹ Det nya fyndet från Mäetaguse (Koltsina) visar samma mönster med bara 4 % dirhamer vid sidan västerländska mynt. Under de kommande årtiondena utgör kufiska mynt bara en mindre eller marginell del i fynden över hela Estland.³⁰

Å andra sidan är andelen av de anglosaxiska mynt ovanligt hög i Mäetaguse där de utgör nästan hälften (47,6 %) av de ingående västerländska mynten. Andelen tyska mynt är i regel mycket högre i de senare estniska vikingatida fynden. Emellertid är 1010-talet exceptionellt med avseende på det också. Till exempel utgör de engelska mynten i fyndet från Vaabina 61,5 % av de västerländska och i Kunda är andelen ännu högre, 65 %.

Vi ser även samma mönster i fynden från Gotland samt Öland och svenska fastlandet, där an-

delen anglosaxiska mynt (respektive 40 och 37 % i genomsnitt men ibland mycket högre) är anmärkningsvärt högt under det här årtiondet.³¹ Intressant är att det i Danmark inträffar ett decennium tidigare.³²

Det skulle betyda att de västerländska mynten kom till Estland huvudsakligen via Sverige, troligen från Gotland, under det här decenniet. Den höga andelen av skandinaviska imitationer av anglosaxiska mynt i fyndet - 9,5 % - indikerar samma riktning.

Som den kronologiska fördelningen av de anglosaxiska och tyska mynten visar måste de kommit till Mäetaguse mer eller mindre samtidigt. Den närmare granskningen av myntskikten i lerkrökans botten avslöjade inte någon regelbundenhet - mynten hade blandats både kronologiskt och med avseende på deras ursprung.

Skandinaviska imitationer i fyndet³³

Den stora andelen (9,5 %) Skandinaviska imitationer i fyndet är värt en separat analys.

Baserat på den omfattande forskning som Malmer gjort hänförs 14 av imitationerna till Sigtuna,

²⁸ Arkadi Molvõgin, Die Funde westeuropäischer Münzen des 10. bis 12. Jahrhunderts in Estland. Numismatische Studien 10. Hamburg 1994, 566, nr. 13-16, 18-19.

²⁹ Leimus, Sylloge of Islamic coins., 66, nr. 41.

³⁰ Cf. Molvõgin, Die Funde westeuropäischer Münzen, nos. 21-24; Ivar Leimus & Mauri Kiudsoo, Ett nytt Anund Jakob mynt i en estländsk skatt. – Myntstudier 2016:1, 44-52.

³¹ Kenneth Jonsson, Viking-age hoards and late Anglo-Saxon coins. A study in honour of Bror Emil Hildebrand's Anglosaxiska mynt. Stockholm 1987, 10-11, 21, 27.

³² Ibid., 32.

³³ Den utvecklade analysen av det skandinaviska materialet har gjorts av Bo Gunnarsson som också medverkat till att stampidentifiera vissa av mynten.

fem till Lund och två där myntorten inte kan bestämmas.³⁴ Till detta kommer ytterligare tre mynt som inte finns med i Malmers material. Två av dessa, Mäetaguse 229 och 250 kan vara reguljära präglingar från Lincoln respektive Cambridge. Det tredje myntet, Mäetaguse 245, passar stilmässigt in i en grupp som har publicerats som "Insular imitations" med en myntort som möjligtvis kan ha varit belägen i närheten av Chester i Wales. Även om vi bortser från dessa tre mynt tills vidare forskning kan avgöra var de är präglade och fokuserar på det sakra skandinaviska materialet finner vi tre nya tidigare oregistrerade stampar samt en ny stampkombination vilket får betraktas som ovanligt från ett relativt litet fynd.

Den nya stampkombinationen (Mäetaguse 237) innebär att en 3- länk (Malmer 9.351, 9.1320 och 9.app2245) kopplas in i sigtunakedjan 10-11-14.

De tre nya stamparna omfattar en frånsida (Mäetaguse 234) som kopplas in i kedja 115, en frånsida (Mäetaguse 236) som utökar en 6- länk till att bli en 7- länk och dessutom en ny åtsida (Mäetaguse 252) som kopplas in i den danska kedjan 138.

Studerar man sigtunamynten så inser man, förutom den nya stampkombinationen ovan, att de fem mynt som ingår i kedja 10- 11- 14, (Mäetaguse 241- 246) ligger mycket väl koncentrerade i stampkedjan vilket tyder på att de har slagits under en samlad, kort period och därefter hållits samman.

Samma mönster ser man när det gäller de tre mynten som tillhör sigtunakedjan 142 där två stampidentiska mynt ingår (Mäetaguse 231- 232) och dessutom ett (Mäetaguse 238) som ligger i direkt anslutning till dessa i kedjan (figur 5).

Fyra mynt ingår i den danska kedjan 105 präglade i Lund. Även här kan man se att mynten parvis ligger i anslutning till varandra i stampkedjan.

Mönstren från stampkedjorna i både Sigtuna och, även om inte så accentuerat, i Lund visar att de skandinaviska imitationerna i fyndet endast har omfattats av ett fåtal transaktioner från det att de lämnat respektive mynthus.

Summering

Sammansättningen av fyndet från Mäetaguse med en låg andel islamiska dirhamer och en

hög procentandel av västerländska mynt är karakteristisk för deponeringen i västra och norra Estland från andra decenniet av 1000- talet. Förmodligen nådde dessa mynt Estland från Gotland och som den dåvarande ägaren erhöll genom en enda transaktion runt år 1015. Det skandinaviska materialet i fyndet innehåller flera tidigare okända stampar. Myntens placering i stampkedjor från Sigtuna respektive Lund visar att endast enstaka transaktioner kan ha gjorts innan det hamnade i fyndet.

Foto och grafik

Samtliga fotografier samt figur 3: Ivar Leimus
Figur 4-6: Bo Gunnarsson

English summary

A relatively small Viking-Age coin hoard was discovered by metal-detecting in the autumn 2013 in the village Mäetaguse (Ida-Virumaa county in Estonia) in the vicinity of an old 19th c. tavern-building of Koltsina. The coins were buried in a crude hand-made clay pot whose bottom-part with more than a hundred coins was excavated as a monolith. In total, there were 262 coins in the deposit. The youngest coin has been struck in Tiel at the time of Emperor Heinrich II (1014-24) which gives the hoard the t.p.q. – 1014.

The composition of the Mäetaguse hoard with a low proportion of Islamic dirhams and a high per-cent-age of Western denarii is characteristic for the deposits of West- and North-Estonia from the second decade of the 11th c. Most probably these coins reached Estonia from Gotland, and were obtained by the then owner by one single transaction around 1015.

It is a large proportion of Scandinavian imitations in the hoard (9.5 %). Three new dies are recorded together with a new die-combination which adds a 3-link to the huge Sigtuna chain. A further study shows that the Mäetaguse coins belonging to two of the major Sigtuna die chains show the same pattern by being concentrated in the chains with very close internal die-linking. The interpretation will be that the coins are struck within a close time period and then kept together. A similar but not so obvious pattern is shown in the Danish chain 105.

³⁴ The Sigtuna Coinage c. 995-1005, The Anglo-Scandinavian Coinage c. 995-1020 samt Brita Malmer, Den Svenska Mynthistorien, Vikingatiden. Stockholm 2010

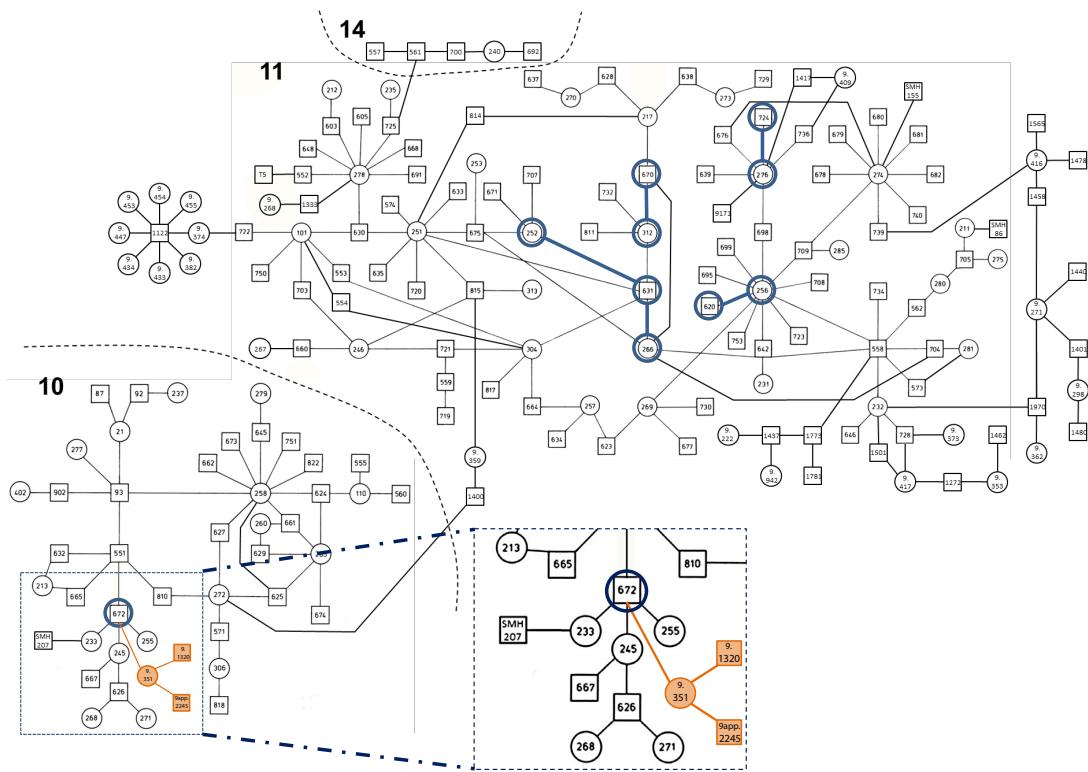

Fig. 4. Den stora kombinerade kedja 10-11-14 från Sigtuna med den nya 3- länken inkopplad samt den koncentrerade placeringen av de övriga mynten från fyndet i kedjan.

142

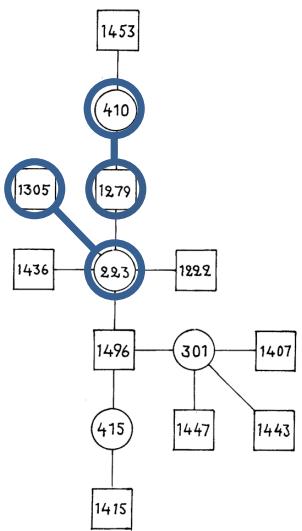

Fig. 5. Placeringen av mynten i kedja 142

105

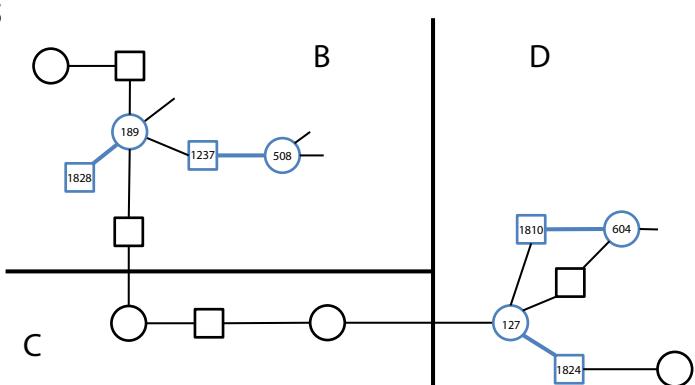

Fig. 6. En förenklad bild av den stora kedja 105 där placeringen av mynten från fyndet framgår.

236

237

238

239

240

241

242

243

244

245

246

247

248

249

250

251

252